

Lapszámunkat
Franciszek Starowieyski
lengyel képzőművész
grafikáival illusztráltuk

(fóhász a temetetlen holtakért
és a jeltelen sírokban várakozó vértanúkért)

Ők már kivárlják
ott a föld alatt
hűségesen simul
homok agyag – és
nápolyiként a
megtört deszkaprés
nyelvük helyére hull
akár a kés
s fölvérzi utolsó szavuk
mihez alig volt joguk
itt hol végórán szólni is
rebellió: fényes tüntetés –
és kínó szájukból
rettenet virág
sírjukat ott keresd
VILÁG! - s ha vak rá?
süket és béna vagy nem meri?
Isten a Világ gyáváit akképp
bünteti hogy görnyedjenek
élve ítéletnapig –
de Ők már kivárlják
ott a föld alatt
kivárlja ott velük
homok agyag - és
csöndben kivárlják fényük
a deszkaprés alól
mikor föltámadnak
halottaiból

(1987)

– *A hetvenes években, a nyolcvanasok közepéig nem ismertem, vagy nem maradt meg a neve, pedig hazajárt az Utunk, a Korunk megvásárolható ekkor még az újságstandokon. Pedig innen ismerem K. Jakab Antalt, Páskándit, Mózes Attilát, Páll Lajost. Szerinted miért nem ragadt meg a neve a kezdetektől?*

– Nehéz lenne erre éppen nekem válaszolnom, a te hibád. Akkor már túl volt a Megyei Tükör periódusán, Bukarestben élt, a Kriterion egyik szerkesztője volt és folyamatosan jelentek meg versei, novellái az Igaz Szóban, az Utunkban, napilapokban is. A Korunkban legfeljebb véleményt nyilvánított, mint egy fórumon szokás volt akkor még, vitatkozott. Volt hangja akkor is.

– *Úgy tűnik, nem csak az én fejemben. Ennek mi az oka? Az életmű harmincöt kötet, versek, drámák, kispróza, regények. Miért? Miért szorult pályaszélre? Ezt a pályaszélet te, aki sokkal közelebből látod, ugyanígy pályaszélnak nevezed?*

– Soha nem volt a pálya szélén, bár azt, hogy hol van a pálya széle, mindig érzékelte. Romániában, és áttelepülése után Magyarországon is. Mindig tudta, hogy a politika folyamatosan jelen van ott, ahol az irodalom megjelenik. Nem

Irodalmi Jelen

X. évfolyam
108. szám
2010. október

Örökös munkatársak:
Faludy György, Méhes György

**Csak jutna el
az olvasóhoz időben...**

**Oktoberi beszélgetés
Csiki Lászlóról**

szerette ezt, de tudta, és érzékelnie is kellett, hiszen szerkesztőségekben, kiadóknál dolgozott ott is, itt is hosszú ideig. Sokan vitatják, miután nekrológom, sírbeszédem megjelent, ennek ellenére tartom: nagy író, jelentős, hosszú ideig megkerülhetetlen (különösen, ha Erdélyről, a magyarságról európai módra vagyunk képesek gondolkodni) gondolkodó is volt – aki teljesen nem futotta ki magát. Nem marad kifutópályán, de tehetsége, alkalmasságához képest, nem is futotta ki magát. Sok mindennel lehetne magyarázni ezt, nem kell. Az életmű remek, a szerzője mindent tudott.

Honlapunkról ajánljuk

A puszbajnok csókja –
Lackfi János Csipkerózsika-átdolgozása a Bábszínházban

Ecettel, novellával –
Novák Valentin új könyvének bemutatójáról

Lackfi János elmondja verseit

A pesszimista életmentő –
Irvin D. Yalom: A Schopenhauer-terápia

A „fesztiválzenekar“ újra Szegeden – Tudósítás a Holmi folyóirat szegedi estjéről

Verstörténés – **Tóth Erzsébet, Vasadi Péter, Jász Attila**

Magyar nyelv, magyar szó – Beszélgetés az Akkezdet Phiai tagjaival, Újonccal (**Závada Péterrel**) és Said-dal (**Süveg Márkkal**)

Závada Péter versei

Onagy Zoltán: Sötétkapu

Panasz a szabadságról –
Balaskó Jenő – versek 1958–1988

Homályos képek kifinomult játéka – **Nagy Koppány Zsolt** Amelyben Ekler Ágostra emlékezünk – című prózakötetéről

Bora – Októberi vércseppek

B. Kiss Mátyás: Variációk Mozart Requiem-jére

Ujfalusi Éva: Érintések – Ingres: Törökfürdő

Weiner Sennyey Tibor: Az élő ház – (Harmadik rész)

– *1984-ben települ Magyarországra. Túl a közismert tényeken, hogy Kárpátok Solyma és egyebek, tudtoddal volt valami konkrét oka, hogy elhagyja a szülőföldjét, hiszen Kádár és Aczél uralma hasonlóképpen diktatúra, ha puhának is nevezi az utókor. Az író meglehetősen röghöz kötött, rosszabb a helyzete a középkori jobbágyénál. Komoly kényszerítő ok nélkül nem csomagol, nem hagyja ott a mindig ihlető hazai terepet.*

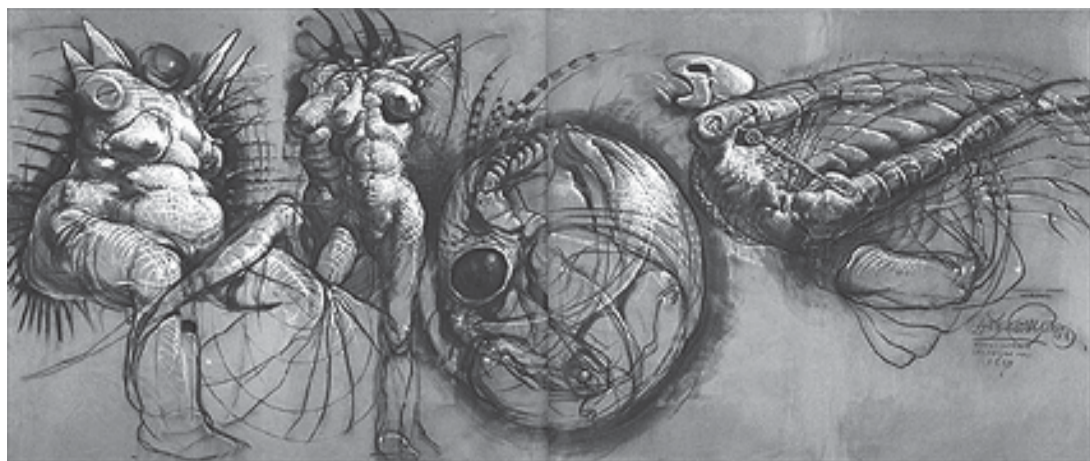
– Bár sokat horgásztunk együtt, erről keveset tudok. Azt tudom mondani, amit magamról sejtek: előbb pusztulok (alkohol stb.), ha maradok. Neki azonban gyermekei voltak, jövőkép nélkül. Nagyon nagy motiváció. A szekut, ha megjött, még vissza lehetett (talán) utasítani, de amikor gyermekeid jövője annak árnyékában ide-oda lebeg, lehetnek soha meg nem bocsátható gyenge pillanataid, és lehet egy megbocsátható pillanatot. A kérdés az, mi történik a döntés után. Laci jól döntött, pontosabban: ők jól döntöttek, a pálya sem tört meg.

ONAGY ZOLTÁN

(Folytatása a 6. oldalon)

www.irodalmijelen.hu

Balaskó Jenő 1937–2009

Esti imádság

Ősz hajsza a holdvilágnál
őszi könnyek hol virág száll
puha hóban egy virágszál
mit kerestél mit találtál

Üreshasú madarak
döglégy csípett szamarak
ne hagyjatok

Kertben ülő virágok
szépen fészült leányok
ne hagyjatok

Fákra bújó levelek
félelemből gyökerek
ne hagyjatok

Hamura hullt hangod harangok dühében
hamuvá tört hajad pernyéje a szélben
könyörögiön értünk
mert jaj minékünk

Panasz a szabadságról

(részlet)

Hányszor megdorgáltak, hogy miért hajszollak,
rámröhögtek szörnyű fogaikkal.
Amikor eljöttél, körülállták házam,
ordítottak, kuncogtak-röhögtek.

Amikor eljöttél, rántörték az ajtót,
vigyorogva bocsánatot kértek.
Aztán kezét fogtunk, hogy meg ne öljenek.
Azután majd csak lesz valahogy.

Kezem lekötötték és reádrohantak,
hiába rugdostál, hiába sikongtál,
acélkörmeikkel szemed felnyitották,
hernyótalpaikkal rákúsztak a szádra.

Hogy meg ne öljenek, értük kiáltoztál.
Pogány pofacsonttal feltúrták a melled,
fülledt tüdejüket füledbe hörögték,
nyálukat hullatták sikongó hajadra.

Dehogyan ölnek meg, miért is ölnének.
Csípődre rászállnak, lábad szétfeszítik,
vonagló testedbe magzatot ültetnek,
meggyötört comboddal derekuk átfonod.

Hogy meg ne öljenek, szajhájukká lettél,
szapora háremük húsába vezettek,
régen megunt rabnók bájukkal üldöztek,
láztól sebes szájjal tested nyalogatták.

Magyarország nélkül

Én csak úgy mint mindig.
Téged, ki mindig. Én csak
puha szemednek: mindig.
Ki éjszaka titokban járkálsz. Halott.

Házmesternének kisüstit!
A tiszta blúz a melleden délig.
Repedt kályhádön zúgó fehér.
És te csak rám leszel macska félig.

Kifosztott szájú csillagebédlő.
Kinek estére zúg a blúza.
Ki hajnalig mellettem mosdász, én nem.
Te úgy mint mindig. Én nem.

Nagy Gáspár

A Fiú naplójából

... és a csillagos estben ott susog immár harminc
égyúrájúval a drága júdásfa: ezüstnyár rezeg-
susog a homály követeinek útján s kitünteti őket
lehulló ezüst-tallérokkel érdemeik szerint illőn...
...és ha jön a nyüzítve támadó gyávaság
a rémület hókuszpókusza? – akkor eljönnek ablakod
alá a szegényes alkuvások vénei-ifjai mint mindenre
elszánt hittérítők s beárad a dögszag: a teletömött
gyomor békessége meg az ígéretekkel megtelt szemek
tócsafénye és fénytelen homálya...

...csupán el kéne hinned... de nem hiszed hogy éppen
ők jöttek-szöktek el a maszkabálból hogy éppen ők
azok a független kuttyák kik ideológiamentes csontokon
tökéletesítik a fölösleges morgást-harapást...
...nem tudom még hogyan viselem tartósan a szegényt
hogy együtt néztük ugyanazt az eget folyót hangyafészket
és másképp vert a szívem másért pirultam el
másként szorult öködbe a kezem és másképp láttam
ugyanazt a fát ezüstlő éveinkkel sújtva súlyos emlékek
alatt recsegni-ropogni-hajladozni büszkén –
de ha több szégyen is társul velem akkor is csak így
mondhatom: míg a szem él látni kell fele-Barátaim!...

Anna Ahmatova

REKVIEM

(részletek)

*Nem idegen ég alatt bolyongtam,
Idegen szárny védve nem borult rám,
De népemmel együtt vánszorogtam,
Vele jártam kálvária-útján.*

Ajánlás

Ennyi fájdalomtól hegy ledőlne,
nagy futó folyam megállana.
De a lakat nem törik le tőle.
Mögötte, a rácsoknak ütődve,
vergődik a rabság bánata.
Valahol nap hajlik nyugovóra,
valakit friss szellő meglegyint...
Mi csak állunk. Nem is tudunk róla.
Zár nyílását lessük, jaj mióta,
s a katonák nehézkes lépteit.
Felkeltünk, mint hajnali misére,
mentünk elvadult utcákon át,
némán, halaványan, félig-élve
gyülekeztünk. Mindnyájunk reménye
énekelte messze halk dalát.
Ítélet...És ott áll egymagában,
távolesve már mindenkitől.
Mint kinek szívét egy kés kivágta,
megy csak, fel-felkelve, földre rántva,
botladozik...tovább...míg kidől...
Merre vagytok, két keserves évem
Barátnői, véletlen sereg?
Szibéria hófürgetegében
Mit láttok a ködlő hold körében?
Láttok-e? Búcsúzom tőletek.

10 A megfeszítés

„Ne sírj, anyám, mert feltámadok.“

Hasadt a menny kárpitja. Zengve fennen
óráját hirdették az angyalok.
Atyjához szólott: „Miért hagytál el engem?“
Anyjához: „Ne sírj, mert feltámadok...“

Zokogva hullt a porba Magdaléna,
s a Tanítvány, legkedvesebb fia...
Amarra nem mert nézni senki: néma,
sötét szoborként ott állt Mária.

7 Az ítélet

Lezuhant a szó, mint hegynyi szikla,
szétzúzta még élő mellemet.
Hiszen tudtam. Rég meg volt ez írva...
Túlélem még ezt is, meglehet.
Kezdenem kell még ma hány dologba!
Szívemet kővé dermedteni,
emlékeim gyilkolni halomra,
és valahogy újratekdeni.
Pedig...forró zümmögésű nyár van,
s mintha ünnep. Derűs nap ragyog.
S most a szó... Bolyongok pusztá házban
Tudtam: egyszer erre virradok.

Ujfalusi Éva sorozata A megfoghatatlan képei

Az esztergomi Keresztény Múzeumban a lány, akivel együtt haladtunk a középkori, majd reneszánsz képekkel kirakott termeken át, szoba elegyedett az egyik teremőr néivel. Elkóboroltam, de végül csatlakoztam hozzájuk, s hallgattam a képekhez fűzött magyarázatokat a motívumokról és szimbólumokról. Nagy szerencse volt ez számomra; a nyugdíjas hölgy szeretett mesélni a képekről. Az egyik nagyon érdekessé vált, mert, ha egyedül nézem, valószínűleg elsiklok mellette. Az ismeretlen osztrák vagy magyar festő képe két részből állt valaha, de csak az egyik volt kiállítva. A másik megsemmisült, talán elveszett. Felirat nem jelezte a hiányt. A teremőr hölgy mondta el, hogy a másik részen egy fiatalember lehetett, aki imádkozás közben kissé elkalandozott a gondolataival – ezeket jelzik a vörös vonalak mint elkészült gondolatösvények. A képbe futó vonalak megragadtak engem is, olyannyira, hogy mikor Frida Kahlo A Henry Ford kórház, avagy A repülő ágy című képét láttam Bécsben, egy ilyen kis egyezés is magához vonzott.

Ismeretlen festő: A lélek tévelygései (1430 körül)

Képeletben áramló képek. Finom, hártyszerű, ívesen lecsukódó szemhéjak mögötti termékenység. Ez a sötét, akár a petricsésze a baktériumoknak, a belső mozgás tökéletes közege. A lecsukott szem mögött jönnek és mennek a képek, gondolatok, érzések, ízek, színek... Ülünk, nem csinálva semmit. Világok mozognak mégis bennünk. Folyamatosan teremődik a valóság.

Legtöbbször nem vagyunk tudatában, mennyi megfoghatatlan folyamat játszódik le bennünk, még ha csak a ráció szintjén is. Nem tudunk róla, mert nem figyelünk rájuk, mert öntudatlanul folynak végig rajtunk, miként az álmaink; kiszolgáltattak vagyunk nekik; pörögnek, s vonnak önmagukba. Akkor szembesülünk igazán velük, mikor szétszórtak vagyunk. Figyelni akarunk, de valami nem engedi.

Számomra az a csodálatos a két festményben, hogy egyetlen képi elem hasonló használatával mennyi közöset tud megragadni a két művész, évszázadok távolságából is – noha személyes létüknek más és más dimenzióit ábrázolják.

Tózsér Árpád

Megfoghatatlan

Néha fölcseng a telefon, abból a múlt időből telefonálnak neki, amelybe már nincs bejárása, s amelyről mégis tudja, hogy valahol teljes egészében megvan, nem hiányzik belőle egyetlen hangzó, egyetlen félreértés, egyetlen verébfi sem.

Ezek a piros gondolat-madzagok az élet, a vér színével, intenzitásával folynak, kanyarognak a képtéren. Mindkét alkotáson megkötnek vagy megérintenek valamit, indáznak és rögzülnek a folyamatban. Érzelmi, egyszersmind gondolati történések ágbogai. Egyik kép sem a reális viszonyokon belül ábrázol; láthatatlan folyamatot tár fel, s messze van a hétköznapi tapasztalás anyagi, tárgyasult szemléletétől. Az emberről, annak pillanatnyi létezésében, ezek a mozgások árulkodnak. Ezek a tünékeny vonalak.

A lélek tévelygései.

Frida Kahlo: A Henry Ford kórház, avagy A repülő ágy (1932)

„Mert amit megfogok, az engem megfogott.“
(Hamvas Béla)

Ha vágyak ébrednek bennünk s tárgyakkal tapadnak, már megvalósíthatatlan a teljesség, az egység, az isteni minőség... Megragadni akarunk dolgokat, hogy mindezek majd gazdaggá teszik az életet; a birtoklásban, megszerzésben fényezzük magunkat. Látszatgazdagságunk azonban a meddig tart? Kincseket rejtő ládikák, szép házak sora, felcícomázott paripa, finom kelmék... asszony, bor, mámor, élvezetek: meddig tartanak megbűvölve? Minek a markában vagyunk?

Számomra a képek akkor változnak át anyagiból szellemi minőséggé, ha az ábrázolt tárgyakat az önmagukból kibomló szimbólumaik szerint kezdem el szemlélni. Így hozható vissza az elkóborolt figyelem az isteni felé, így foghatóak meg a piros szálak, így tanulja meg az ember kezében tartani az életet, a vágyait, készítéseit; hiúságát visszavéve így tud megnyílni az anyagi csábítás leplével takart, de alatta sértetlen, sérthetetlen igazság felé. Kitágul a világ, szentséggé alakul az élet. A megformált festmény a belső kivetüléseként figyelmeztet: az eltévelyedés széles útjára irányítja a figyelmet.

A Henry Ford kórház, avagy A repülő ágy Frida Kahlo sokadik vetélésének fájdalomából született. Teljesen más, mint az ismeretlen középkori mester festménye. Hasonlóságuk az odakötöttség. A kép viszonylag kicsi és igen személyes. Egy sivár, meddő területet övező ipari táj látványa – beszédes. A szinte börtön vagy ketrec képzetét keltő ágy fehér lepedőjét átátja az elfolyó vér: a megújulni képes életerő folyik el. Elfolyik, megkötődik a fájdalomban; az ágy körül úszó, szimbolikusan konkrét formák lebegnek. Mintha az ágy a víz alá süllyedne, s az ember visszatartott levegővel feküdne, csak feküdne tehetetlenül – mígnem újra megtöltődik a tüdeje levegővel a föléje terülő égbolt szabad kékjében. A magzat, a csiga, a medencecsont: masnira kötött lebeg mindahány. Eloldhatóak. S akár a luftballon, egyszer kipukkannak, és a súly, mely sebzően fájdalmas volt, elillan.

Tudja, még áll a régi imaház,
melynek egy padját apja,
a mester csinálta anyjának,
a gazdaasszonyok közül kiutált
mesternének, s egy másik faluban
áll a várfal, amelyet Tar Lőrinc emelt,
a pokoljáró, s áll alatta az iskola is még,
ahonnan viszont őt utálták ki,
mert furcsán ikerítette
a mássalhangzókat,
s Tar Lőrinc utódai
az idegen kénköszagot
nem szívelték.

Berreg tokjában a banánforma készülék:
halló, itt egy elfeledett szív verése!
Hogyan talált rá a hívás?
Hogyan? Megfoghatatlan.

Forrás: Alföld, 2007. július

Peter Fallon

Fordította **Kabdebó Tamás**

Csendes víz (Still Water)

Azért pihen meg
A sebes folyó,
mert a meredeken
lerohant;
most belegyorsul.

A felhőüzem (The Cloud Factory)

A bánya mentén haladva
mondja nekem Ádám:
A felhőüzemben is
keményen dolgoznak ám.

A nyáj (The Herd)

Én faiskolába jártam
és a vallásról azt tanultam,
mind egyre megy, farba.
A bolond is megmondhatja,
minden bárány az Isten báránya.

A Blasket-szigetek (The Blaskets)

A szellőre, mely fúj,
és van szó minden hullámra,
mely apad vagy árad;
Minden nap:
Memento mori,
mindenkire jut egy sztori.

Tó (Lake)

Felszíne mint a tüköré, török
darabokra, majd minden összeállt,
mint egy ódon szerelmi csoda
a hullámok átcsapnak egy másik
tóba: az ember és az ég egyesül.
Az Isten szeme attól duzzad, amit
duzzaszt, hegyeket, nemzeteket.
Még ha utad eltéveszted,
minden út a
tóparthoz vezet.
Bőséges esőben csappan a jég.
A tó megkísérti az embert,
a sötétben teszi. Mindenkinek
nyitott, kiket ébresztetni kész.
A tó az a földrész,
mely befogadja az eget.

Peter Fallon: Nappal és éjszaka – válogatott versek,
Irodalmi Jelen Könyvek, 2010

– Két emlékezetes pillanat a nyolcvanas évekből. Az első, hogy Vácra költözök egy olyan lakásba, ahová gyakran feljártam korábban. Rózsa Bandi (Endre, egy másik elfelejtett költő) lakótelepi lakásáról beszélek, ahol maga köré gyűjtötte a környék kezdő irodalmárait. Ezt a harmadik emeleti három szobát kapta meg, Csiki a legenda szerint visszaadta a Postának a Rózsa Bandinak alanyi jogon járó telefont, mondván, neki nem kell. Nagy derűtséget okozott, nem értette senki, a madzagos telefont aranyárban mérték akkoriban, lehetetlenség volt hozzájutni.

– Jellemző rá. Az is, hogy nem érti, meg az is, hogy akkor is meglépi, ha abszurd. (Ezt a mondatot, azt hiszem egy egészen picit sikerült az ő nyelvén megfogalmaznom. Ennyire gyönyörű „hülye“ volt. A halat is visszadobta, ha nem volt méretes, és nem fogadta el a szomszéd horgásztól, ha az felajánlotta a méretest. Megjegyzem, mindig fogott, és az utolsó fogás, amikor mi már csomagoltunk, mindig az övé volt. Tanú rá Podmaniczky Szili.

– A második pillanat rövidke ÉS-publikáció, amelyben azt mondja, ha valahol megkorbácsolt elnyomottokról, megalázott kisebbségekről olvas, és sorolja, palesztint, csecsent, ingust, tibeti és afgán parasztot etc., az mindig az ő személyes megalázottsága egyben. Annyira plasztikus és emlékezetes szöveg volt, hogy eztán éveket kétszer elolvastam, amit találtam tőle. De néhány novellán, Csíkba hazatérő elbeszélésen kívül mégsem maradt meg szinte semmi. Ez azért történt így, mert a recepciója vékony, ami nem igaz, végiglapoztam, a kritikai fogadtatás bő volt és sokszínű, vagy mert az ember elvárja, hogy elismert szakíró fogalmazza meg neki, mit tartson nagyon jónak?

– Semmit nem tett azért, hogy felismerjék, semmit azért, hogy megértsék, semmit azért, hogy népszerű legyen. Még csak nem is titokzatoskodott. Ebben, igaz, nem volt okos, a góbéságát, ami megvolt neki, nem a maga elismerésért használta. Pókok persze voltak, elfogadhatóak. A Kínai védelmet, a Titkos fegyvereket olvasd meg az Ajakírt, ha férfiként sírni akarsz, meg bátrabb lenni, mint voltál azelőtt.

– Két dolog ragadta meg a figyelmet néhány napja, amikor A bőség zavarába végre a Csiki László szócikkhez kerestem adalékokat saját tudományom kiegészítendő. Az első: „Nemcsak az irodalom – az életművét végre helyre kéne tenni –, de a színház is sokkal tartozik Csiki Lászlónak.“ Soha nem olvastam arról, látni meg főleg nem láttam, hogy – mondjuk – az elmúlt tizenöt év jelentős drámaírója volna, még hasonlót sem. Ha közli valaki, megnézem valahol, olvasom a drámáit. Hogyan van ez?

– Megjelentek a színdarabjai is, nem néztem utána, legutóbb talán 1989-ben, játszották is, de rendezni őt csak Harag György tudta. Egy előadását láttam, az hiszem, az öreg ház-nak (nem biztos, hogy ez a címe, és szándékosan ma nem nézek utána). Döbbenetes erejű. Kipakolnak egy lakást, ki a régmúltját, ki a múltját ki a jelenét, tehát jövője sincs. Asszony érezhet hasonlót egy életre kinyúló néhány perces abortusz alatt.

– A másik az emberre vonatkozik, a horgásztársra, téled való: „Ívott. Ki nem?! Sokat ívott. Ki nem sokat?!“ Valóban? Ívott?

– Ívott, iszol, iszunk.

– Kányádi Sándor tizenvalahány-húsz évvel ezelőtt „hazahívó szavak“ címmel kétségbeesett felhívást intézett a kitelepült erdélyi értelmiségiekhez, írókhoz, tanárokhoz. Kányádinak ismert egy másik kitétele is: „Akik elmentek közülünk, nem voltak közülünk valók“. Csiki azt válaszolta erre a nem mellékes kérdéskörre, a könyveivel, műveivel

kíván részt venni az erdélyi szellemi életben, de a valós élete Magyarországhoz köti. Súlyos dilemma. Súlyos dilemma a hazamenni, a nem menni haza? Egyáltalán van ennek a kérdésnek a mai viszonyok közt értelme?

– Aki átköltözött, áttelepült, ugyanazon a kultúrán belül maradt. Én ezt hittem, hiszem és ezt remélem. Hogy ne legyek mégis ennyire patetikus: kérdezzük meg most Kányádit, hogy érzi magát, hogy érezte magát az elmúlt tizenöt-húsz évben a Döbrentei téren. Nekem is volt olyan barátom, aki átment a túloldalra, Váradon, amikor megtudta,

Csak jutna el az olvasóhoz időben...

Körössi P. József

Kaiser Ottó fotója

hogy beadtam a kérelmemet 1979-ben, alig néhány év múlva összefutottunk az egyik belvárosi utcában, akkor nem futott át látványosan. Bonyolult dolgok ezek, az ember lelkében és fejében zajlanak, jönnek létre ezek a döntések, ráadásul többnyire egyazon időben.

– Nincs egy hónapja, hogy Sepsiszentgyörgyön jártam, megjegyzem, először, és bármerről nézem, mintha magyarországi kisváros volna az Alföldről, beton és beton, betonvirágtartókkal körbebetonozva, bevásárlóközpontok, McDonald's, márkaboltok. Ehhez képest Csiki csodavárosról ír elbeszéléseiben. Így múlnak el, kopnak le a tegnapot, tegnapelőttöt felidéző, megtartó átfedések? Netán a szentgyörgyi olvasó a valós látvány ellenére is tudja, mit olvas, amikor Csiki Lászlót olvas?

– Tudja, csak jutna el hozzá! Időben, minden.

Sárközi Mátyás A szegényasszony krajcárja

Nagyon tetszett az amerikai útikönyvszerzőnek egy másik adalékom is, olyasmi, amiről általában még a pestiek sem tudnak.

1908 óta áll a Belváros szívében a carrarai márványból készült Vörösmarty-szobor, Telcs Ede és Kallós Ede műve. (Télen ponyvahuzat takarja, védve a márványt a fagy ellen.)

Amikor elkészült, Lengyel Géza a Nyugat hasábjain elemezte művészi értékeit s úgy vélte, hogy túl nagytömögű ez a tömb a Gizella téren (amit azóta már Vörösmarty térnek neveznek), előnytelen a háttér: ugyanis egy mohos tetetjű, alacsony ház síkja derékban kettészeli a költő alakját. A probléma persze megoldódott, a teret ma már hatalmas háztömbök veszik körül, a szobor fölé magasodva.

A Vörösmarty-emlékműnek két anekdotikus érdekessége van. Az egyik köztudomású lett, amióta a szobor elé odatettek

Csiki László

Csiki László 1944. október 5-én született Sepsiszentgyörgyön (Románia) és 2008. október 3-án halt meg Budapesten. Költő, író, a román irodalom fordítója. Egy ideig a bukaresti Kriterion Könyvkiadó, illetve a kolozsvári Utunk hetilap szerkesztője volt. 1984 óta Magyarországon élt.

Díjai:

A Román Írószövetség Prózaadíja 1977.

Füst Milán-díj 1987.

A Jövő Irodalmáért díj 1988.

József Attila-díj 1990.

Kortárs-díj 1993.

Déry Tibor-díj 1997.

Bezerédj-díj 2000.

Salvatore Quasimodo-díj 2006.

Körössi P. József: Költő, író, irodalom-szerző, szerkesztő, publicista, könyvkiadó.

Egy amerikai útikönyvíró fordult hozzám (nem tudom, ki ajánlott éppen engem) azzal a kéréssel, hogy mondjak neki néhány olyan dolgot, ami érdekes lehet a Budapestre látogató külföldiek számára, de olyan különlegesség, hogy nem emlegetik az eddig megjelent útikalauzok.

E-mail-fordultával válaszoltam a kaliforniai hölgynek. Elmeséltem, hogy a Várban áll gróf Hadik András huszárgenerális bronz lovas szobra, melyet zöldes patina borít, de a ló heréi csillogóan fényesek. Miért? Mert a régi pénzügyminisztérium épületében létesített, közeli diák-kollégium egyetemistái kitalálták, hogy az megy át a vizsgákon, aki felmászik a talapzatra és megérinti a lónak ezt az anatómiai pontját. Hiszen – szörnyű diákhumor! – „a lóhere szerencsét hoz“.

(Az egyetemisták e különös szokásáról írtam tavaly megjelent „Vérbeli várbeliek“ című könyvemben is, és amikor egy londoni fogadáson összetalálkoztam a legifjabb Hadik András gróffal, aki itt sikeres ügyvéd, bevallottam neki, milyen kontextusban emlegette a könyv illusztris ükapját. Andrew elgondolkodott egy kicsit, majd azt mondta: „Örülök, hogy a családom még ma is hasznot hajt az országunk“.)

egy magyar és finn nyelvű magyarázatot. Ez tudatja, hogy a mellékalakok közül a zászlóvivő diák tulajdonképpen egy jóképű finnt ábrázol, Yrjö Liipolát, aki 1904-től a szobrot alkotó Kallós Ede szobrásztanítványa volt. Liipola 1934-ig élt Magyarországon, nemcsak szobrászkodott, hanem fordított is, finn nyelvre ültette át például Móricz Zsigmondtól a „Légy jó mindhalálig“-ot. 1925 és 1934 között finn konzul volt Budapesten, majd 1937-ig magyar konzul Finnországban. Gazdag magyar nyelvű könyvtárát végrendeletileg egy finn közgyűjteményre hagyományozta.

Yrjö Liipoláról tehát olvashat az, aki a szobormű előtt állva a lába elé néz. De a másik történet kevesek által ismert. Ha felnézünk a Vörösmarty-emlékműre, azt látjuk, hogy a carrarai márvány fehérségén van egy kis kerek, sötét folt. A szobor ugyanis közadakozásból készült. S egy özvegyasszony, Vörösmarty tisztelője, levélben mondta el, mennyire sajnálja, hogy szegénysorú lévén, többet nem adakozhat, de itt küld egy krajcárt. Ezt a pénzdarabot illesztette Telcs és Kallós a kőbe.

Az ország manapság hatalmas világbanki kölcsön visszafizetése alatt nyög, köztéri szobrokra nem akad pénz az államkasszában. Készíthetjük a krajcárjainkat.

Tóth Erzsébet

Régi leány levele

Mayer Éva: Kapcsolat

Magára várok,
jobb, ha tudja.
De persze jobb, ha nem.
Meg tudnám győzni, ha egyszer
közelébe férközhethék.
Ha egy mozdulattal láthatatlanná változtathatnám
a személye körül gyülekezőket.
Örökké beszélnek, hadonásznak, lefoglalják,
fontoskodnak, elzárják az utat,
mely imádott lényéhez közelíthetne.
Szeretem a csontvelőmíg hatoló kis villámokat,
melyeket remegős, bűgös, édes hangjával
küld belém.
Közömbös mondatait én becézésnek érzem,
nem is tudja, hogy flörtöl velem?
Vagy nagyon is szándékosan
forgatja lassú tűzön a csontjaimat?
A távbeszélő dróttjai is megolvadnak
amikor azt kérdezi:
Mondja, mit gondol a Duna–Tisza közének régóta aktuális
szabályozásáról?
Ideje lenne lépni az ügyben, nem gondolja?
Óh, dehogynem, válaszolom,
és magamon érzem perzselő tekintetét,
ami nem hagy el azóta, amikor egyszer
három-négy fej fölött némi eszmét cserélhettünk.
Az a tekintet nekem reményt ad és
olyan fejlemények bekövetkeztét
ígéri mihamarabb,
melyeket most nem részletezhetek.
Noha bár nyugodtan részletezhetném,
hiszen ez a levél elküldhetetlen,
kizárólag a társasági illem szabályos
keretei között üzenhetek önnek
és ha nem látja szemeimben, micsoda
gyönyörűségekkel tépázhatnánk magunkat
ahelyett, hogy mindig csak a hazára gondolunk,
akkor sírjon.

A válasz jogán

*Sütő András halott. De hát válaszolnia kell
valakinek helyette. Arra, ami vele most
történt. Irodalmi folyóiratban.*

100 év múlva címmel Orbán János Dénes beszélgetett Onagy Zoltánnal az Irodalmi Jelen 2010. augusztusi–szeptemberi számában. Faludy Györgyöt ünnepelték, méltán, majd méltatlanul Sütő Andrásra köpdősődött. Így aztán kiegészíthettük az OJD-ről eddig alkotott fogalmunkat. Azt mondta (10. oldal): Sütő Andrásra „kiemelkedő stílusztikával fogalmazta feljelentő leveleit, melyekkel a neki nem tetsző kollégáit a rendszer karmaiba lökte“.

Anno dacumal évtizedig laktam Bukarestben (a Művelődés szerkesztőjeként.) S. Andris tőszomszédságában. Több más kollégájával együtt. Rómiztunk, sakkozunk, röplabdázunk is. Játékos volt, s a komoly dolgokban megfontolt, tiszta. Közben olyanokat mondtunk a rendszerről s fővezéréről, amelyekért több évnnyit is kaphattunk volna, az biztos. De hajunk szála sem görbült meg... S. A. pályafutásából fél év-

Egyszerű, szerény különvélemény

Bűnös mulasztásokat (is) pótolva, méltóképpen emlékezett a mi szétszórt kicsiny magyar világunk a 100 éve született Faludy Györgyre.

Az Irodalmi Jelen különszáma (X. évf. 106–107., 2010. augusztus–szeptember) is megtalálta helyét az emlékezést és méltatást magába foglaló folyamatban.

Mondanivalóm a különszám egyik írásához kapcsolódik.

Nagyra értékelem a frappáns, akár meghökkenítő kijelentéseket, értékeléseket, még akkor is, ha azok igazságtartalmát részben vagy egészben megkérdőjelezem.

Onagy Zoltán írásait, ha kritikus szemmel is, de fokozott érdeklődéssel olvasom. Az Irodalmi Jelen említett számában Orbán János Dénes költő, Faludy György tisztelője és barátja a beszélgető partnere. (Orbán János Dénes és Onagy Zoltán beszélgetése Faludy Györgyről).

Semmit sem akarok kétségbe vonni, kizárítani, cáfolni, csak a magam véleményét fogalmazom meg. Faludy György költői nagyságát fikarcnyit sem szeretném csökkenteni, várakozással tekintek Orbán János Dénes szándékának megvalósítása elé.

„Meg is írom egyszer, egyelőre azonban hadd fussák ki magukat azok, akik Faludy hátán akarnak kis pénzt szerezni, és elérni azt, hogy fölfigyeljenek rájuk. Most még túl nagy a káosz, túl sok a szarkeverés Faludy körül. De majd eljön a letisztulás ideje, a bulvár is lekopik róla, és akkor majd jövök én is.“

Valóban érdekel, miért tartja OJD Faludy Györgyöt Ady Endre mellett a XX. század legnagyobb magyar költőjének.

Abszolút rangsorokat a sportban könnyű összeállítani, a tudósok, a művészek, a költők világában minden ilyen próbálkozás csak viszonylagos lehet.

Az én kánonomban Ady Endre és Faludy György között, mellett, még számos költő van elhelyezve, például Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső, József Attila, Juhász Gyula, Dsida Jenő, Babjts Mihály, Radnóti Miklós, Szabó Lőrincz, Aprily Lajos, Vas István s talán még mások is.

***

„Az az érzésem, hogy közeledik a magyar irodalmi kánon forradalmi változásainak ideje.“ (OJD)

Mit csinálnak majd Balassa (Balassi) Bálinttal (1551–1594)? Megfosztják a neki kiosztott „első átútó erejű lírai költőnk“ titulustól? William Shakespeare (1564–1616)

kortársi árnyékában ki kell őt venni az irodalmi tankönyvekből?

Molnár Ferenc „előléptetésével“ messze-menően egyetértek, nem elsősorban Hollywoodért, inkább a Pál utcai fiúkért és remek színdarabjaiért.

Nem tudom, ki meri Karinthy Frigyeszt „bájos bohócként“ elkönyvelni, s nem irodalmunk egyik zsenijének tekinteni?

En nem tanultam Rejtő Jenőről, nem tudom, a mai diák irodalomórán hallhatja-e a nevét. Amit alkotott, az maradandó.

Fellapozok egy 434 oldalas Alapismereti Kislexikont (Balázs György, Budapest, 1990): Rejtő Jenő (1905–1943) író; színiiskolát végzett, majd operettet írt; sok kabarétréfáját is előadták. Legnagyobb sikereit azonban azokkal a kalandregényekkel aratta, amelyeket külföldi útjainak tapasztalatai alapján, P. Howard álnéven írt. Száraz egyéni humora volt sikerének fő titka. A háborúban betegen munkaszolgálatra hívták be, s ott elpusztult.

Ez ugyan nem irodalmi kánon, de több mint amit „egy vicces ponyvaíró“ érdemel. Sikere lesz annak a magyar irodalomtanárnak, aki ajánlott háziolvasmányként valamelyik P. Howard-könyvet jelöli meg.

A fenn említett kislexikonban nincs Sütő András szócikk, bár a könyv elsősorban a tanulóifjúságnak készült.

Ez figyelmetlenség, mulasztás?

Esetleg Orbán János Dénes Sütő Andrásról alkotott véleményét tükrözi?

Nem vagyok Sütő András-rajongó. Ha az erdélyi magyar irodalomról kérdeznék, nem rebegem áhítattal az „isteni“ Sütő András nevét, de őt is megemlítem. Kiemelkedő stílusztikával fogalmazott feljelentő leveleiről szeretnék többet tudni, azokról megbizonyosodni. Jó lenne azokat mérlegre tenni.

„Szépirodalmi munkásságát a mai ifjúság magasról leszarja, és nemsokára az érdektelenség kukájába kerül, az őt méltán megillető helyre.“

Már régen nem tartozom az ifjúsághoz. Van néhány Sütő András-könyvem, nem dobom azokat a kukába, de nem is igen olvasom újra. Nagyon örülnék, ha az erdélyi értékek kérdésében, mint érdeklődő olvasó kapnék néhány biztosabb támpontot.

Van valami, amivel fenntartás nélkül egyetértek Onagy Zoltán és Orbán János Dénes beszélgetése kapcsán:

„...azok, akiknek könyveit csak pár tucat elszánt szaki olvassa, nem lehetnek nagyjai egy irodalomnak ...“

Réhon József

századnyit ismerünk. Minden mellette szól. OJD ellenben most úgy célzott rá, mintha S. A. besúgó lett volna.

Ugyan hol? A szekunál? A hadseregnél? Ha az lett volna, akkor az 1990-es március 19-i Judea ezredes talán hagyta volna (mert hát hagyta!), hogy Sütőt a pribékek félig agyonverjék s kiverjék fél szemét?! (Szemet-szóért.)

Sütő békeszerető ember volt világeletemben. Diktatúra döntő forradalmat is békésen akart, amiért – túl a vitathatatlanul elévülhetetlen irodalmi érdemein – ugyancsak elismerés jár.

És nem az, amit most (post mortem) odadörgöltek neki orbánjánosdésésék. (Így, többes számban, hiszen ketten beszélgettek, bár lehet, többen is tudtak a közlésre kerülő „anyag“-ról. Mindenesetre, a laptulajdonos Böszörményi Zoltán író, költő Aradon jártakor kijelentette: a beszélgetést, sajnos, csak annak megjelente után olvasta.)

Van tán valami bizonyítéka a két beszélgetőnek?

Ismeretes, a szeku egy-egy emberről még annak halála után is fabrikált „dokumentumok“-at. Vajon Sütő esetében is? – ezt nem tudhatom. De, ha esetleg így történt volna, biztosak vagyunk abban, hogy azokhoz az elhunytak nem volt soha semmi köze.

Egyetlen személyes, közeli ismerős (de hát százsámra van ilyen!) őszinte vallomása, véleménye többet nyom a latban, mint egy rakás dokumentum-fabrikáció...

Az említett beszélgetésben OJD még azt is kiszotyantotta (nem rágta meg, amit beszélt), hogy Sütő András „szépirodalmi munkásságát a mai ifjúság leszarja“ (Sic!), és „nemsokára az érdektelenség kukájába kerül, az őt megillető helyre“.

Nem tudtuk, hogy OJD – kész jövőbe látó készülék. És még érezni is tud. Úgy érzi, ő a kompetens. Ő hivatott rangsorolni az írókat. Ő majd rőndöt törömt. Mert hát nincs „igazság szolgáltatva“. Azzal, hogy bizonyos esetekben nem szolgáltattak teljes igazságot, örömmel értek egyet. Az itt idézőjelbe tett két szóhoz legfeljebb annyit fűznék hozzá, hogy (máshol igen, de itt), o, mein Gott, nem tudni maghiar peszéd!

Nem szándéksom rangsorbírának felcsapni.

Úgy is kiderül: kik kerülnek a kukába.

Talán nem tévedek, ha azt mondom: a jövő rövid úton kisélejtez minden hiú asztalverőt.

ÉS SÜTŐ ANDRÁS is annál tisztábban áll majd előttünk.

Simonfi Imre

